

Stručni rad

Jezični razvoj djeteta u kontekstu medijskog okruženja

Sonja Iža¹

Tomislav Ramljak²

Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti u Osijeku¹

Centar za nestalu i zlostavljanu djecu²

Sažetak

Jezik predstavlja temeljni alat mišljenja, komunikacije i emocionalnog izražavanja, a njegov se razvoj odvija u stalnoj interakciji djeteta s okolinom. Okruženje u kojem dijete odrasta, poticajnost roditelja i bogatstvo jezičnih iskustava imaju presudnu ulogu u oblikovanju govorno-jezičnih kompetencija. Igra, ritam, rima i slikovnice u ranom djetinjstvu pridonose razvoju vokabulara i razumijevanju strukture jezika, dok mediji, osobito televizija i animirani filmovi, postaju sve prisutniji čimbenik dječje svakodnevice. U tom kontekstu, animirani filmovi imaju dvojak učinak: mogu biti edukativni i poticajni, ali i ograničavajući ako zamjenjuju izravnu komunikaciju i socijalnu interakciju. Analize prikaza likova, emocija i rodni uloga, osobito u Disneyjevim animacijama, ukazuju na njihovu važnu ulogu u formiranju dječjih stavova i razumijevanju svijeta. Promišljenim izborom i tumačenjem medijskih sadržaja odrasli mogu pridonijeti razvoju jezične kreativnosti, kritičkog mišljenja i medijske pismenosti djece.

Ključne riječi: animirani film, dijete, jezik, slikovnica

1.Uvod

Jezik je jedno od najsloženijih i najvažnijih obilježja ljudskog razvoja te predstavlja osnovni instrument mišljenja, komunikacije i društvene interakcije. Od najranijeg djetinjstva dijete kroz govor ne samo da izražava svoje potrebe i emocije, već i uči razumjeti svijet koji ga okružuje. Jezični razvoj usko je povezan s emocionalnim i kognitivnim sazrijevanjem te ovisi o nizu čimbenika, među kojima posebno mjesto zauzimaju obiteljsko okruženje, poticajna komunikacija i kulturni utjecaji. U suvremenom društvu, uz tradicionalne poticaje poput igre i čitanja slikovnica, sve važniju ulogu imaju mediji, osobito animirani filmovi, koji postaju značajan izvor jezičnih uzora i modela ponašanja. Razvoj digitalnih tehnologija promijenio je način na koji djeca usvajaju i doživljavaju jezik, jer se uz tradicionalne oblike komunikacije sve više oslanjaju na vizualne i audiovizualne poticaje koji oblikuju njihovu pažnju, izražavanje i način mišljenja. Ovaj rad prikazuje povezanost jezičnog razvoja i utjecaja medijskog okruženja na dijete, s naglaskom na edukativne i razvojne aspekte animiranih filmova.

2.Jezični razvoj i utjecaj okoline

Prema Šegi (2009), jezik kao sustav znakova omogućuje ljudima međusobno sporazumijevanje i ima ključnu ulogu u cjelokupnom razvoju pojedinca. [20] Pomoću jezika stječemo znanja, razmjenjujemo poruke, misli i ideje, izražavamo osjećaje te se kreativno izražavamo. Prema Stančiću i Ljubešić (1994) naglašava se da nepoticajna okolina, poput boravka u institucijama, može negativno utjecati na razvoj govora, ali i na emocionalni i intelektualni razvoj djeteta [24]. Uz to, ističu kako i siromaštvo te nedostatak kulturnih i roditeljskih poticaja mogu dodatno usporiti ili ograničiti djetetov govorno-jezični napredak. U prvim mjesecima života odnosno prva dva mjeseca dijete komunicira plačem i krikom, što je njegov prvi oblik izražavanja. Majka s vremenom uči prepoznati različite vrste plača – zbog gladi, boli ili nelagode – čime se uspostavlja emocionalna povezanost koja predstavlja temelj za kasniji govorni i opći razvoj djeteta [25]. Stevanović (2003) ističe da se u predškolskoj dobi oblikuju prve riječi, jednostavne rečenice i osnovni pojmovi [26]. Dijete postupno gradi govor krenuvši od jedne riječi s kojom stvara rečenicu, s dvije izražava potpuniju misao, a s tri i više riječi oblikuje cjelovitu rečenicu. Banjan-Baketić (2010) navodi da se govor prirodno razvija kao dio djetetova sazrijevanja, no ističe da se na taj proces može utjecati [3]. Govor predstavlja prvi verbalni oblik djetetove komunikacije s okolinom [21].

3.Od igre i slikovnice do ekrana

Lawrence (2003) ističe da djecu do druge godine života posebno privlače slike životinja i poznatih predmeta u slikovnicama te da vole rimu i brojalice, jer im takvi sadržaji pomažu u razvijanju jezika, ritma i prepoznavanju zvukova kroz igru i ponavljanje [16]. Prva knjiga u djetetovu životu je slikovnica, koja s njim komunicira putem teksta i slike [6]. Odrastanjem dijete razvija govorno-jezične vještine, sve bolje izražava svoje misli i osjećaje, objašnjava ideje, uči u školi i izvan nje, zastupa vlastite stavove te aktivno sudjeluje u svijetu oko sebe [30]. Djetetov govor postupno postaje gramatički pravilniji upotrebom zamjenica, pridjeva, glagolskih vremena, roda, množine i broja [18]. Dijete se rado poigrava riječima te pritom spontano i samostalno osmišljava nove izraze [30]. Djeca usvajaju jezik na različite načine, što ovisi o njihovom temperamentu, osobnostima i individualnim stilovima učenja [2]. Prema Blažević (2012), gledanje televizije utječe na djetetove navike jer dijete počinje pratiti crtiće u određeno vrijeme, a već jedno gledanje često je dovoljno da razvije naviku njihova redovitog praćenja [7].

Todorović (2004) ističe da crtani film ne može zamijeniti komunikaciju između djeteta i roditelja jer potiče jednosmjernu, a ne uzajamnu razmjenu, a jednosmjerna komunikacija nije poželjna [27]. Djeca se s televizijom najčešće susreću već u prvim godinama života, pa ona postaje njihov prvi medij. Budući da je povezuju sa zabavom i opuštanjem, djeca u slobodno vrijeme najradije gledaju sadržaje koji ih vesele, a to su najčešće animirani filmovi, odnosno crtići [4]. Šego (2009) upozorava da pretjerano gledanje animiranih filmova može ograničiti razvoj društvenih jezičnih vještina, koje su ključne za napredovanje verbalne komunikacije [20]. Barth i Ciobanu (2017) tvrde da djeca oponašaju jezik iz crtanog filma koji gledaju, pa tako crtane filmove za djecu dijele u dvije kategorije [5]. Prva kategorija bavi se edukativnim aspektom fokusirajući se na inovativnost kako bi djeca razvila svoje spoznaje. Primjeri su *Dora istražuje* te *Mali Einsteini*. Druga je kategorija neodgojnog karaktera. Sadržaj ove kategorije crtanih filmova obuhvaća različite karaktere, među kojima su animirani filmovi s nasiljem i neprikladnim jezikom. Primjer je ove vrste *Dragon Ball Z*.

4. Utjecaj animiranih filmova na dječji doživljaj i razvoj

Wiersma (2000) je analizom 16 Disneyjevih animiranih filmova utvrdio da ženski likovi puno češće pokazuju emocije, osobito plač, dok su muški likovi skloniji agresiji [31]. Žene u filmovima plaču zbog gubitka, straha, suosjećanja ili nemoći, a muškarci rijetko i to uglavnom samo zbog straha ili gubitka. Takvi obrasci mogu kod djece stvoriti stereotipe o spolu, prema kojima je dječacima “zabranjeno” pokazivati emocije, a djevojčicama agresivnost nije prihvatljiva. Todorović [27] napominje da crtani film ne može zamijeniti roditeljsku komunikaciju, dok Velički [29] ističe da znatiželja koju djeca pokazuju tijekom gledanja potiče njihovo postavljanje pitanja, čime se razvijaju kritičko mišljenje i sposobnost samostalnog zaključivanja. Jovanovac [15], prema [11], navodi nekoliko negativnih posljedica pretjeranog gledanja crtanih filmova, među kojima su izloženost zračenju, povećana verbalna i fizička agresivnost, zbunjujuća višejezičnost te usvajanje neprikladnih govornih uzora. Turković (2012) objašnjava da se u animiranom filmu pokret umjetno stvara i pridaje nepokretnim predmetima ili crtežima, a promatrač ga zatim doživljava i tumači kao smisleno kretanje [28]. Autor razlikuje dvije osnovne vrste animacije – animaciju pokreta i transformacijsku animaciju. U animaciji pokreta lik zadržava svoj izvorni identitet kroz cijeli film, čime se stvara dojam stabilnog i uređenog svijeta. Nasuprot tome, u transformacijskoj animaciji likovi mijenjaju svoj oblik i identitet, ali zadržavaju kontinuitet promjene. Crtani film se često, odnosno naziv crtić, jednostavno smatra “filmom za djecu”, što proizlazi iz snažnog utjecaja Disneyeve produkcije na razvoj animacije [1]. Zbog te dugotrajne dominacije, izraz “Disneyev film” s vremenom je počeo označavati i poseban žanr animiranog filma. Junaci poput Mickeyja Mousea, Bugsa Bunnyja, Minnie, Donalda, Goofyja i Plutona, ali i Snjeguljica sa sedam patuljaka, postali su simboli djetinjstva i globalne kulture (Donahue, n.d.). Harrison (2003) napominje da Mickey Mouse, iako najpoznatiji, nije bio prvi lik u povijesti animacije [13]. Prvi animirani film *The Humorous Phases of Funny Faces* proizveo je J. Stuart Blackton još 1906. godine. Mikić (2001) objašnjava da se djeca predškolske dobi, prema razvojnoj psihologiji, nalaze u fazi animističkog mišljenja, u kojoj predmete i životinje doživljavaju kao živa bića [17]. Zbog toga vole likove sa simboličnim i ljudskim obilježjima, a najviše ih privlače crtići s jasnom, zaokruženom pričom, dok ih nejasni ili otvoreni završeci mogu zbunjivati i stvarati osjećaj nesigurnosti.

5. Zaključak

Jezik predstavlja temeljnu odrednicu ljudskog razvoja, a njegovo usvajanje započinje već u najranijoj dobi kroz emocionalnu povezanost i komunikaciju s okolinom. Dijete od rođenja komunicira neverbalno, a kasnije govorom postupno razvija sposobnost izražavanja misli, osjećaja i ideja. Okolina u kojoj dijete odrasta, poticajnost roditelja i bogatstvo komunikacijskih situacija imaju ključnu ulogu u oblikovanju jezičnih i komunikacijskih vještina. Slikovnice i igra u ranom djetinjstvu potiču prepoznavanje zvukova i razvoj vokabulara, dok mediji u kasnijim fazama mogu imati i poticajnu, ali i ograničavajuću ulogu. Pretjerano gledanje animiranih filmova može umanjiti djetetove socijalne i jezične interakcije, osobito ako medijski sadržaji zamjenjuju komunikaciju s roditeljima i vršnjacima. Ipak, edukativni animirani sadržaji, kada su pažljivo odabrani i vremenski ograničeni, mogu pridonijeti djetetovu učenju, radoznalosti i razvoju jezične kreativnosti. Analize animiranih filmova, posebno Disneyjevih, pokazuju da način prikaza likova, rodni uloga i emocionalnih izraza utječe na dječje poimanje svijeta i na formiranje stereotipa. Djeca likove iz crtića često doživljavaju kao stvarna bića te kroz njih uče o emocijama, odnosima i moralnim vrijednostima. Stoga je uloga odraslih, roditelja i odgojitelja, ne samo u nadzoru medijskih sadržaja nego i u poticanju razgovora, tumačenja i zajedničkog promišljanja onoga što djeca gledaju. U konačnici, animirani filmovi i mediji mogu biti vrijedan alat u djetetovu razvoju ako se koriste promišljeno i u ravnoteži s igrom, čitanjem i neposrednim iskustvom. Ključ ostaje u aktivnoj komunikaciji i stvaranju bogatog, poticajnog okruženja u kojem dijete jezik ne samo uči, nego ga i živi.

6. Literatura

- [1.] Ajanović M. Crtić kao žanr: pristup žanru u filmskoj i digitalnoj animaciji. Hrvatski filmski ljetopis. 2009;(43/45):99–105.
- [2.] Apel K, Masterson JJ. Jezik i govor od rođenja do 6. godine. Zagreb: Ostvarenje; 2004.
- [3.] Banjan-Baketić M. Razvoj jezika i govora. [Internet]. 2010. Dostupno na: <http://logotherapy.hr/dijagnostika-i-terapija/razvoj-jezika-i-govora/>
- [4.] Bartolović A. Animirani filmovi na HTV 2 u svibnju i prosincu 2013. godine. 2018.
- [5.] Barth KM, Ciobanu NR. Utjecaj masovnih medija na razvoj osobnosti djece. Obrazovanje i primijenjena didaktika. 2017;1(1):7–25.
- [6.] Berak S. Važnost slikovnice i njezin utjecaj na razvoj dječjeg govora. Djetinjstvo i zavičajnost. 2017.
- [7.] Blažević N. Djeca i mediji – odgoj na televizijski način. Nova prisutnost. 2012;10.
- [8.] Brusić R, Ciboci L, Kanižaj I, Labaš D, Mališa J, Marković N, Osmančević L, Brandić A, Vučenović D. Komunikacija odgaja – odgoj komunicira. Zagreb: Udruga Pragma; 2015.
- [9.] Buß C. Glotzen, bis die Synapsen qualmen. Spiegel Online. 2011. Dostupno na: <https://www.spiegel.de/kultur/tv/doku-ueber-babyfernsehen-glotzen-bis-die-synapsenqualmen-a-742984.html> Pristupljeno: 22.10.2025.
- [10.] Donahue. About Cartoon Characters. [Internet]. n.d. Dostupno na: http://www.ehow.com/about_4728038_cartoon-characters.html Pristupljeno: 22.10.2025.
- [11.] Fowles J. The Case for Television Violence. Thousand Oaks: Sage; 1999.
- [12.] Gabler N. Walt Disney. Vintage; 2006.
- [13.] Harrison SL. Cartoons and Animated Films. 2003.

- [14.] Josephson WL. Televizijsko nasilje: Pregled učinaka na djecu različite dobi. Ottawa: Kanadska baština; 1995.
- [15.] Jovanovac I. Utjecaj crtanih filmova na djecu predškolske dobi. Petrinja: Učiteljski fakultet; 2017.
- [16.] Lawrence L. Montessori čitanje i pisanje. Zagreb: Hena com; 2003.
- [17.] Mikić K. Film u nastavi medijske kulture. Zagreb: Educa; 2001.
- [18.] Pavličević-Franić D. Komunikacijom do gramatike. Zagreb: Alfa; 2005.
- [19.] Pekić S. Utjecaj crtanih filmova na razvoj jezičnog identiteta. Antropološki almanah. n.d.;37.
- [20.] Šego J. Utjecaj okoline na govorno-komunikacijsku kompetenciju djece; Jezične igre kao poticaj dječjem govornom razvoju. Govor. 2009;26(2):119–149. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/165964>
- [21.] Škarić I. Fonetika hrvatskoga književnog jezika. U: Babić S, Brozović D, Moguš M, Pavešić S, Škarić I, Težak S, Katičić R, ur. Povijesni pregled, glasovi i oblici hrvatskoga književnog jezika. Zagreb: Globus; 1991.
- [22.] Sindik J, Veselinović Z. Kako odgojiteljice percipiraju utjecaj medija na predškolsku djecu? Medijsko istraživanje. 2010;16(2):107–131.
- [23.] Spitzer M. Digitalna demencija. Zagreb: Ljevak; 2018.
- [24.] Stančić V, Ljubešić M. Jezik, govor, spoznaja. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada; 1994.
- [25.] Starc B, Čudina-Obradović M, Pleša A, Profaca B, Letica M. Osobine i psihološki uvjeti razvoja djeteta predškolske dobi. Zagreb: Golden marketing; 2004.
- [26.] Stevanović M. Predškolska pedagogija. Rijeka: Andromeda; 2003.
- [27.] Todorović N. Uputstvo za upotrebu televizije. 2004.
- [28.] Turković H. Razumijevanje filma: ogledi iz teorije filma. Zagreb: Društvo za promicanje književnostima novim medijima; 2012.
- [29.] Velički V. Utjecaj medija na govor i početnu pismenost u predškolskom i ranom školskom razdoblju. Zagreb: Rano učenje hrvatskog jezika. 2007.
- [30.] Vodopija I. Dijete i jezik, od riječi do SMS-a. Osijek: Ogranak; 2006.
- [31.] Wiersma BA. The Gendered World of Disney. Electronic Theses and Dissertations. 2000;1906. Dostupno na: <https://openprairie.sdstate.edu/etd/1906>